

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

МЕЗЕНЦЕВ КОСТЯНТИН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 911.3

МОДЕЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ
ПРОЦЕСІВ В СІЛЬСЬКОМУ АДМІНІСТРАТИВНОМУ
РАЙОНІ

11.00.02 - економічна і соціальна географія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата географічних наук

Київ - 1997

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському університеті імені Тараса Шевченка на кафедрі економічної і соціальної географії.

Науковий керівник: кандидат географічних наук, доцент
Мохначук Степан Степанович, Київський
університет імені Тараса Шевченка, доцент
кафедри економічної і соціальної географії

Офіційні опоненти: доктор географічних наук, професор
Голіков Артур Павлович, Харківський
державний університет, завідувач
кафедри економічної і соціальної географії

кандидат географічних наук, доцент
Дудник Іван Миколайович, Полтавський
кооперативний інститут, доцент
кафедри загальноекономічних дисциплін

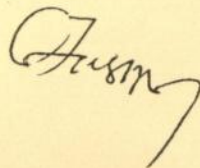
Провідна організація: Одеський державний університет
імені І.І.Мечнікова, Міносвіти України,
кафедра економічної і соціальної
географії, м.Одеса

Захист відбудеться 15 ЖОВТНЯ 1997 року о 15⁰⁰ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д.01.01.03 при Київському
університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 252022, Київ-22,
вул.Васильківська, 90, ауд.212.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці
Київського університету імені Тараса Шевченка (252017, м.Київ,
вул.Володимирська, 58).

Автореферат розісланий "11" Вересня 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Іщук С.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування української економіки вимагає нових підходів до визначення перспектив соціально-економічного розвитку територіальних утворень на всіх ієрархічних рівнях. Особливої уваги заслуговує дослідження суспільно-географічних систем мікрорівня. Саме тут забезпечується реалізація державних, регіональних, обласних та власне районних рішень. Вивчення територіальних відмінностей та особливостей життєдіяльності населення сільського адміністративного району дає первинну інформацію для вищих ієрархічних рівнів управління.

Сучасна соціально-економічна ситуація в сільському районі є надзвичайно складною і характеризується спадом виробництва, зростанням безробіття, падінням життєвого рівня населення, розбалансуванням фінансово-кредитних відносин, платіжною кризою, переважанням державної і кооперативної форм власності, недієвістю старих форм управління тощо. Процес прогнозування соціально-економічного розвитку в районі відбувається на недостатній науковій основі, спираючись на розробки планів соціально-економічного розвитку попередніх років. Все це висуває на перший план проблему розробки нових методик ситуаційного, ретроспективного і прогнозного моделювання основних сфер людської діяльності в сільському адміністративному районі з урахуванням інтегрального потенціалу його території, нових економічних важелів та соціального пріоритету.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження обрано інтегральний суспільно-географічний процес в сільському адміністративному районі.

Предметом дослідження виступають теоретичні засади та методичні підходи до ситуаційного, ретроспективного та прогнозного моделювання об'єкту дослідження.

Мета і завдання роботи. Метою дисертаційного дослідження є побудова суспільно-географічної концепції прогнозування та управління розвитком сільського адміністративного району за допомогою апарату моделювання.

Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання таких завдань:

а) обґрунтувати теоретико-методологічні основи дослідження суспільно-географічних процесів на мікрорівні (місце, суть, структура, властивості, методи і методика дослідження);

б) розкрити суть динамічного моделювання складних об'єктів дослідження;

в) розробити методики ситуаційного, ретроспективного та прогностичного моделювання інтегрального суспільно-географічного процесу у сільському адміністративному районі;

г) визначити тенденції і закономірності, проблеми і особливості сучасного стану та варіанти подальшого розвитку суспільно-географічних процесів у Васильківському районі Київської області;

є) розробити пропозиції щодо поліпшення управління соціально-економічним розвитком адміністративного району.

Методологія, методи, використані матеріали. *Методологічною основою* роботи є основні положення теорії суспільної географії, наукові засади суспільно-географічного процесознавства, теоретичні і практичні розробки з проблем моделювання.

Розробці теоретичних основ суспільно-географічного процесознавства присвячені роботи В.Абрамова, Е.Алаєва, І.Горленко, Г.Юффе, У.Мересте, С.Мохначука, С.Ниммик, М.Пістуна, Ю.Саушкіна, О.Трейвіша, М.Шаригіна. Проблеми моделювання суспільно-географічних об'єктів розкриваються у працях А.Аганбегяна, В.Аношко, Л.Василевського, А.Ващенко, А.Голікова, О.Гранберга, З.Дзеніса, В.Жукова, О.Паламарчука, У.Прагі, С.Сербенюка, В.Тікунова, О.Толчієва, О.Трофімова, О.Шаблія. Важливою складовою методологічних основ дисертації є прикладні дослідження з проблем управління низовим адміністративним районом. Це праці С.Гусейн-Заде, М.Долишнього, І.Дудника, С.Мохначука, М.Пістуна, Д.Стеценка та інших.

Основним методологічним підходом у роботі є системно-структурний, який визначив застосування конкретних *методів* дослідження, зокрема порівняльно-дискриптивного, математичного моделювання (методів математичної статистики та математичного програмування), математико-картографічного моделювання (методів побудови статистичних, трендових поверхонь та поверхонь залишків просторової регресії), математико-конструктивного моделювання (індексного, розрахунку потенціалів та концентрації певних явищ), суспільно-географічного районування тощо.

При написанні роботи використовувались звітні статистичні матеріали про соціально-економічний розвиток Васильківського району та м.Василькова, Київського обласного статистичного управління, Київського обласного управління сільського господарства та продовольства, результати експедиційних досліджень населених пунктів, сіль-

ськогосподарських та промислових підприємств Васильківського району, здійснені автором.

Наукова новизна проведеного дослідження визначається:

- поглибленням, доповненням і конкретизацією теоретико-методологічних положень дослідження суспільно-географічних процесів у сільському адміністративному районі;

- розробкою методики моделювання суспільно-географічних мікропроцесів;

- побудовою ситуаційних, ретроспективних та прогнозних моделей суспільно-географічних процесів на рівні сільського адміністративного району;

- практичним застосуванням розроблених методик для поліпшення прогнозування та вдосконалення управління соціально-економічним розвитком Васильківського району Київської області.

Практичне значення результатів дослідження. Теоретичні узагальнення, методичні прийоми проведеного дослідження можуть використовуватись при розробці прогнозів та індикативних планів соціально-економічного розвитку низових адміністративних районів, а результати конкретних розрахунків - у практиці управління соціально-економічним розвитком Васильківського району Київської області.

Результати дослідження використовуються при проведенні лекційних та практичних занять із спецкурсу "Прогнозування виробничо-географічних систем" та практичних занять із спецкурсів "Розселення населення" та "Географія праці".

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Публікації. Дисертація була складовою частиною держбюджетної теми №17 "Методика прогнозування соціально-економічного розвитку та екологічної ситуації в сільському адміністративному районі" та є складовою частиною держбюджетної теми №97107 "Розробка системи моделей розвитку сільського району".

Основні результати та висновки дослідження пройшли апробацію на VII з'їзді Українського Географічного Товариства (Київ, 1995), науково-практичній конференції "Географічна освіта в Україні" (Київ, 1995), міжвузівській науково-практичній конференції "Актуальні проблеми розвитку економіки України в перехідний період до ринку" (Тернопіль, 1996), міжнародній науково-практичній конференції "Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів" (Тернопіль, 1997).

За результатами досліджень опубліковано 8 наукових праць загальним обсягом 1.6 др.арк., у тому числі особистих - 1.0 др.арк.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Вона має 157 сторінок друкованого тексту, 31 ілюстрацію, у тому числі 14 картосхем, 9 додатків. Список літератури включає 131 назву.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Суспільно-географічний процес визначається як зміна станів розвитку відповідної системи в часі, що викликана внутрішніми суперечностями та підпорядкована суспільно-географічним законам.

Внутрішні суперечності складаються із декількох груп: 1) суперечності структури; 2) суперечності між структурою і способом функціонування; 3) суперечності між структурою і організацією тощо. Набір та зміст суспільно-географічних законів визначені М.Паламарчуком, М.Пістуном, О.Шаблієм. Найголовнішими властивостями суспільно-географічних процесів є стадійність та гетерохронність.

Виявлені такі ієрархічні рівні суспільно-географічних процесів: 1) суспільно-географічні макропроцеси, що відбуваються на рівні держави, макрорайонів; 2) суспільно-географічні мезопроцеси, що відбуваються на рівні автономної республіки, адміністративних областей, великих агломерацій; 3) суспільно-географічні мікропроцеси, що відбуваються на рівні міських та сільських адміністративних районів, великих міст; 4) суспільно-географічні топопроцеси, що відбуваються на рівні сільрад, невеликих міст, значних промислових утворень тощо.

2. Визначена структура інтегрального суспільно-географічного процесу. Він складається з трьох груп процесів - базисного процесу формування ресурсів, основних - економіко-географічного і соціально-географічного процесів та інтегруючого процесу формування зв'язків. Вони, в свою чергу, поділяються на ряд підпроцесів, що мають свої особливості. Процес формування ресурсів включає процеси формування природних ресурсів, трудових ресурсів та опорного каркасу. Економіко-географічний процес складається з аграрно-географічного, промислово-географічного та будівельно-географічного процесів. Соціально-географічний процес об'єднує матеріально-побутове, культурно-освітнє та медико-рекреаційне обслуговування. Логічна модель зв'язків

інтегрального суспільно-географічного процесу в сільському адміністративному районі представлена на мал.1.

3. **Моделювання** - це процес побудови, вивчення і використання моделей в практичній і теоретичній діяльності. Моделювання процесів завжди виступає як динамічне. Визначено, що моделювання суспільно-географічного процесу як складного утворення проводиться у три етапи: ситуаційне, ретроспективне і прогнозне моделювання.

4. **Ситуаційне моделювання** - це процес побудови, вивчення і використання моделей аналізу сучасного стану об'єкту дослідження. Воно застосовується для виявлення територіальних та галузевих проблем і особливостей розвитку суспільно-географічних процесів у сільському адміністративному районі. На основі апробації значної кількості методів зроблено висновок, що для виявлення територіальних проблем і особливостей найкраще застосовуються математико-картографічні методи, зокрема методи побудови серії поверхонь територіального прояву суспільно-географічних мікропроцесів. Відповідно до виду такого територіального прояву - континуальності чи дискретності - будуються різні типи поверхонь. Процеси першого виду вимагають побудови трендових поверхонь (відбивають загальнорайонні тенденції у зміні процесів) та поверхонь залишків просторової регресії (свідчать про певні територіальні диспропорції). Такими є процеси формування земельних, лісових та трудових ресурсів, аграрно-географічний процес. Процеси другого оцінюються шляхом побудови статистичних поверхонь. Особливий ефект дає поєднання даного методу із математико-конструктивними методами, які надають вихідну статистичну інформацію. Для дослідження процесу формування опорного каркасу варто застосовувати метод розрахунку потенціалів, промислово-географічного процесу - розрахунку концентрації, будівельно- та соціально-географічного процесів - індексний та розрахунку потенціалів.

Виявлення галузевих проблем і особливостей найкраще проводити за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу та математичного програмування. Перший застосовується при дослідженні промислово- та соціально-географічного процесів, другий - включає два конкретних методи - симплексний, що дозволяє виявляти оптимальну галузеву структуру і застосовується при дослідженні аграрно-географічного процесу, і метод розв'язання транспортної задачі, що дозволяє виявляти оптимальні обсяги вантажо- та пасажироперевезень.

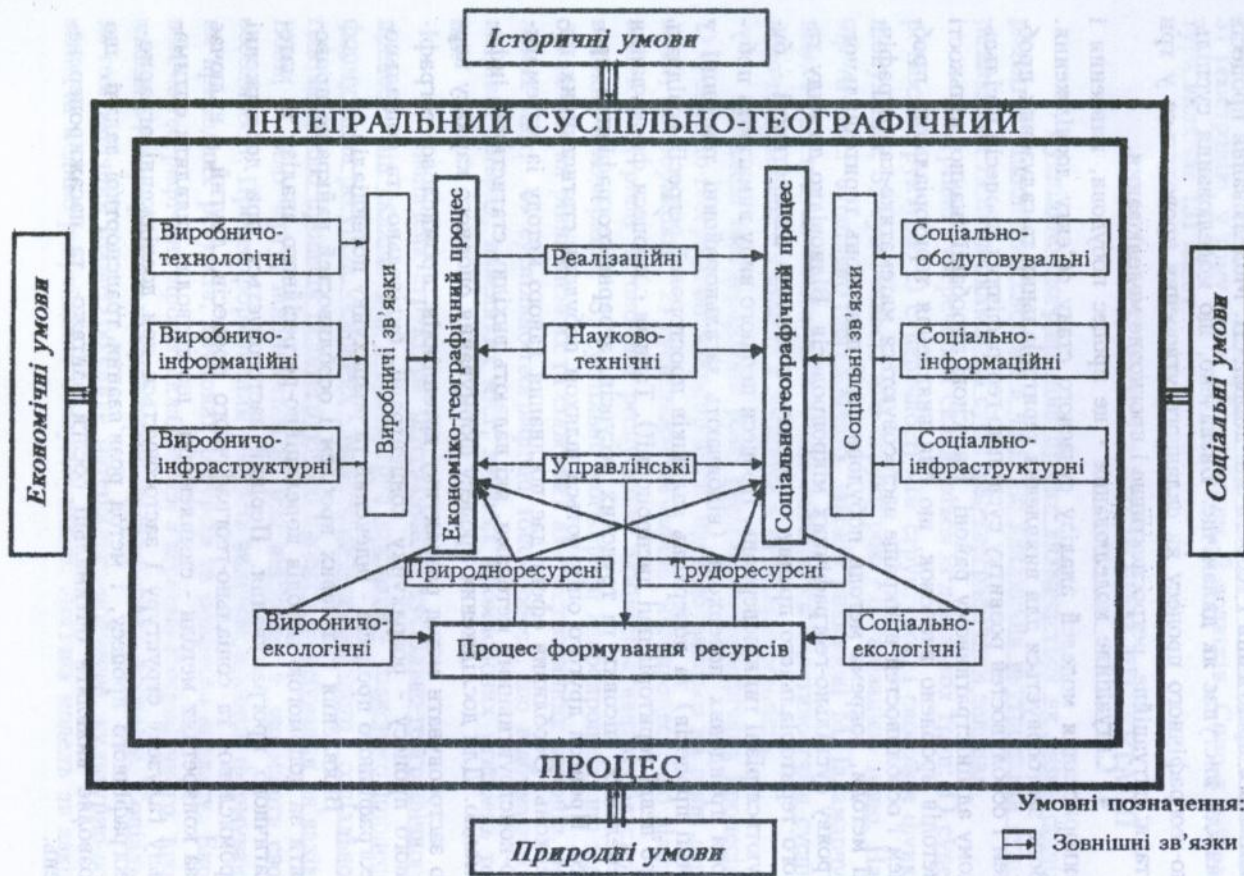

Рис. 1. Логічна модель зв'язків інтегрального суспільно-географічного процесу в сільському адміністративному районі

Ситуаційне моделювання процесу формування зв'язків, як узагальнюючого, базується на використанні ряду групувань сільськогосподарських, промислових підприємств та місцевих рад за рівнем та специфікою розвитку суспільно-географічних мікропроцесів. Такі групування дозволяє проводити кластерний метод дослідження.

5. Ретроспективне моделювання - це процес побудови, вивчення і використання моделей ретроспективного аналізу об'єкту дослідження. Воно застосовується для виявлення територіальних та галузевих тенденцій і закономірностей розвитку суспільно-географічних мікропроцесів. Визначено, що на даному етапі для виявлення галузевих тенденцій і закономірностей розвитку суспільно-географічних процесів найдоцільніше використовувати математико-статистичні методи, зокрема методи із застосуванням простих алгебраїчних функцій. Специфіка полягає у виявленні оптимальної довжини динамічного ряду ретроспекції кожного процесу зокрема, яке проводиться емпіричним шляхом. Ретроспективне моделювання процесу формування опорного каркасу базується на застосуванні методу побудови серії статистичних поверхоень потенціалів за базові роки.

Визначення територіальних тенденцій найкраще проводити шляхом групування сільськогосподарських, промислових підприємств та місцевих рад за спільністю виявлених галузевих тенденцій. Основою для цього служить кластерний аналіз. Накладання спільних тенденцій у розвитку суспільно-географічних процесів дозволяє виявити тенденції у розвитку інтегруючого процесу формування зв'язків.

6. Прогнозне моделювання - це процес побудови, вивчення і використання моделей прогнозу об'єкту дослідження. Воно використовується для визначення варіантів подальшого розвитку суспільно-географічних мікропроцесів. До прогнозного моделювання визначено три головних підходи - екстраполяційний (пошуковий, генетичний, ресурсний), який передбачає, що знайдені тенденції розвитку суспільно-географічних процесів в минулому та сучасному будуть зберігатись і надалі; нормативний (інтерполяційний, гіпотетичний, телеологічний), який передбачає виявлення шляхів досягнення бажаного стану даних процесів на базі наперед заданих критеріїв, цілей розвитку; комбінований, що являє собою поєднання попередніх і дає можливість будувати варіантні прогнози розвитку суспільно-географічних процесів.

При першому підході доцільно використовувати методи із застосуванням простих алгебраїчних функцій. За допомогою виявлених на етапі ретроспективного моделювання функцій, що найкраще відби-

вають тенденції розвитку суспільно-географічних процесів, знаходяться значення основних показників на прогнозний період. Це стосується більшості таких процесів. Прогнозне моделювання процесу формування опорного каркасу поєднує застосування вищезазначеного методу та методу побудови поверхонь.

Другий підхід базується на сформованій теоретичній концепції подальшого розвитку суспільно-географічних процесів, яка визначає пріоритети та фінансування такого розвитку. Додатково враховується досвід передових підприємств та місцевих рад стосовно можливостей його використання іншими. Таким чином обгрунтовуються гіпотетичні значення основних показників на останній прогнозний рік та за допомогою методів із використанням простих алгебраїчних функцій інтерполюються на решту прогнозних років, тобто будуються гіпотетичні динамічні ряди.

При прогнозному моделюванні найкраще застосовувати комбінований підхід, в межах якого домінування кожного з попередніх визначається концептуально.

7. За розробленою методикою побудована модель аналізу сучасного стану суспільно-географічного процесу у Васильківському районі Київської області. Для різноманітних показників соціально-економічного розвитку були побудовані статистичні, трендові поверхні і поверхні залишків просторової регресії та розраховані кореляційні залежності. Так, поверхні трендова та залишків регресії врожайності спеціалізованих сільськогосподарських культур - зернових і цукрових буряків - свідчать про загальну тенденцію до її зростання у південно-західному напрямку. При цьому виявлено два ареали значного перевищення трендових значень та один ареал із значеннями нижче трендових (мал.2).

В цілому виявлені такі проблеми і особливості розвитку суспільно-географічних процесів низового району: *процесу формування ресурсів* - нераціональність структури землекористування в цілому при наявності окремих територій з низькою його ефективністю (північна та північно-східна частини району); диспропорції у структурі зайнятості населення; значна територіальна диференціація у кількості та якості трудових ресурсів при наявності ареалів значної їх концентрації навколо центрів підсистем розселення та головної транспортної магістралі району і суттєвого демографічного навантаження пенсіонерів у периферійній частині; розміщення Васильківської і Гребінківської підсистем розселення у сфері впливу відповідно Київської та Білоцерків-

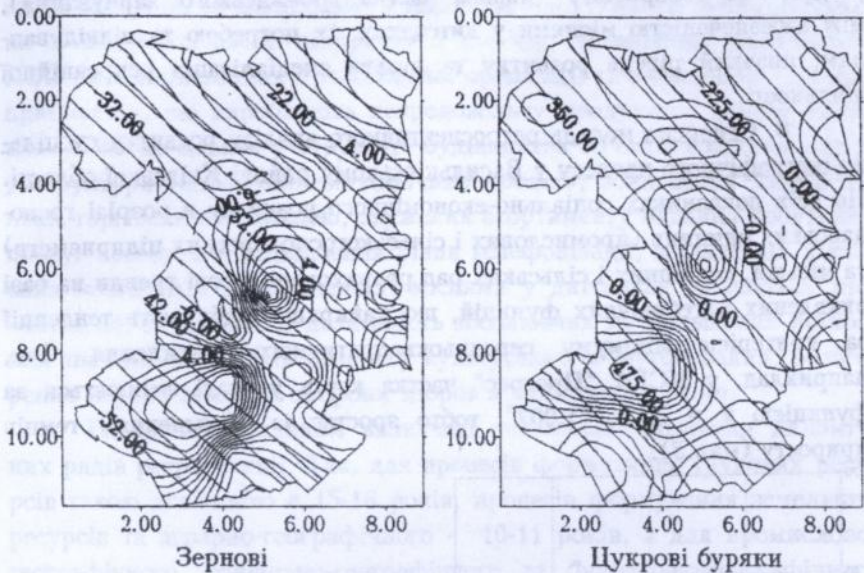

Рис. 2. Трендові поверхні та поверхні залишків просторової регресії врожайності сільськогосподарських культур.

ської агломерації; ієрархія поселень, що включає центри системи розселення (Васильків), підсистем розселення (Васильків і Гребінки), підцентри першого порядку (міжгосподарські центри), другого порядку (господарські центри), третього порядку (внутрігосподарські центри) та рядові поселення; *економіко-географічного процесу* - диспропорції у структурі посівних площ та поголів'я худоби району; практична відсутність територіальних відмін у показниках врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тваринництва при їх низьких абсолютних значеннях; територіальна диференціація рівнів рентабельності господарств із найнижчими показниками у західній частині; незамкненість на території району сировинних або реалізаційних зон промислових підприємств; значна диференціація обсягів капітального будівництва в сільській і міській місцевості; висока частка трудових пасажироперевезень; *соціально-географічного процесу* - територіальна диференціація у рівнях забезпеченості торгівельною площею (найнижчий - у навколишніх з райцентром населених пунктах), реалізації послуг та телефонізації, розвитку закладів шкільної освіти (найвищі - у поселеннях, розташованих на межі впливу центрів підсистем розселення), дошкільного виховання та культури; диспропорції у структурі

роздрібного товарообігу (низька частка громадського харчування), між забезпеченістю місцями у дитсадках, їх потребою та відвідуванням; низький рівень розвитку та вузька спеціалізація рекреаційної діяльності.

8. Створена модель ретроспективного аналізу розвитку суспільно-географічного процесу у Васильківському районі Київської області. По всіх показниках соціально-економічного розвитку в розрізі господарських одиниць (промислових і сільськогосподарських підприємств) та міської, селищних і сільських рад розраховані часові тренди на базі виявлених алгебраїчних функцій, що найкраще відбивають тенденції за критерієм мінімуму середньоквадратичного відхилення. Так, наприклад, у КСГП "Прогрес" частка корів у стаді змінюється за функцією $y = 39.960 \cdot 1.002^x$, тобто зростає із збільшенням темпів приросту (мал.3).

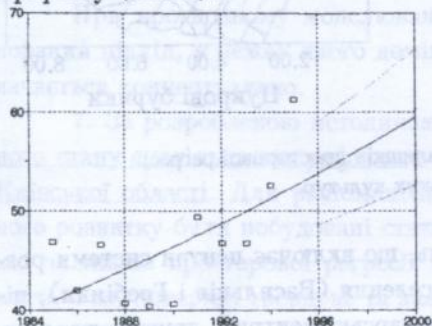

Рис. 3. Графік апроксимації та екстраполяції динамічного ряду частки корів у стаді у КСГП "Прогрес"

- а - оптимістичний варіант
- б - тренд
- в - песимістичний варіант

В цілому виявлені такі тенденції і закономірності у розвитку суспільно-географічного процесу в районі: зміна структури землекористування за рахунок зростання частки сільськогосподарських угідь при збільшенні частки ріллі в їх структурі; незмінність обсягів промислового водовикористання при значному скороченні обсягів виробництва; зменшення обсягів використання води для зрошення із зміною співвідношення джерел на користь р.Протока; зменшення чисельності трудових ресурсів у переважній більшості сільських місцевих рад при зменшенні в них народжуваності та асимптотичному зростанні смертності (*процес формування ресурсів*); зміна структури посівних площ сільськогосподарських культур при значному зменшенні їх під картоплею та овочевими, скороченні під зерновими та цукровими буряками і незначному збільшенні під кормовими культурами; зміна структури поголів'я худоби за рахунок зростання частки ВРХ при його скороченні; зменшення обсягів виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції; зменшення вартості ОВФ, обсягів виробництва основних

видів продукції та погіршення показників ефективності функціонування всіх промислових підприємств району; збільшення чисельності ПВП на підприємствах продовольчої орієнтації та зменшення - на підприємствах, що виробляють непродовольчу продукцію; значне збільшення частки церков у структурі будівництва об'єктів соціальної інфраструктури (*економіко-географічний процес*); збільшення забезпеченості торгівельною площею; звуження асортименту надання побутових послуг населенню; підвищення рівня телефонізації; збільшення відносних показників забезпеченості місцями у дитсадках та школах при зменшенні їх кількості; незмінність абсолютних та збільшення відносних значень показників розвитку культурного обслуговування; розширення мережі закладів охорони здоров'я найнижчого рівня.

Емпіричним шляхом визначені оптимальні величини динамічних рядів ретроспекції. Так, для процесів формування трудових ресурсів такою довжиною є 15-16 років, процесів формування земельних ресурсів та аграрно-географічного - 10-11 років, а для промислово-географічного, соціально-географічного та будівельно-географічного процесів - 5-6 років.

9. Розроблена варіантна модель прогнозу розвитку суспільно-географічного процесу у Васильківському районі Київської області. У разі незмінності основних тенденцій розраховані три варіанти їх екстраполяції - песимістичний, реалістичний (трендовий) та оптимістичний (мал.3). При необхідності побудовані гіпотетичні динамічні ряди.

Для прогнозування змін у системі розселення побудована серія статистичних поверхонь потенціалів поля розселення за базові роки, якими обрано 1985, 1990, 1995 та 2000 роки (мал.4). Вони свідчать про подальше збереження тенденції до зниження значення Гребінок як громадського центру на користь м.Василькова як районного центру.

В цілому визначені такі шляхи подальшого розвитку суспільно-географічного процесу в сільському адміністративному районі: поступове зникнення господарств певних форм власності із значними земельними площами; уповільнення темпів зростання частки сільськогосподарських угідь (граничне її значення у структурі землекористування - 95%) та частки ріллі (граничне значення у структурі сільськогосподарських угідь - 98%) при незначному збільшенні частки пасовищ; недоцільність розробки нових родовищ мінерально-сировинних ресурсів через високу якість ґрунтів; зростання чисельності трудових ресурсів у населених пунктах навколо головної транспортної магістралі із уповільненням їх зменшення в цілому по району; значне зменшення

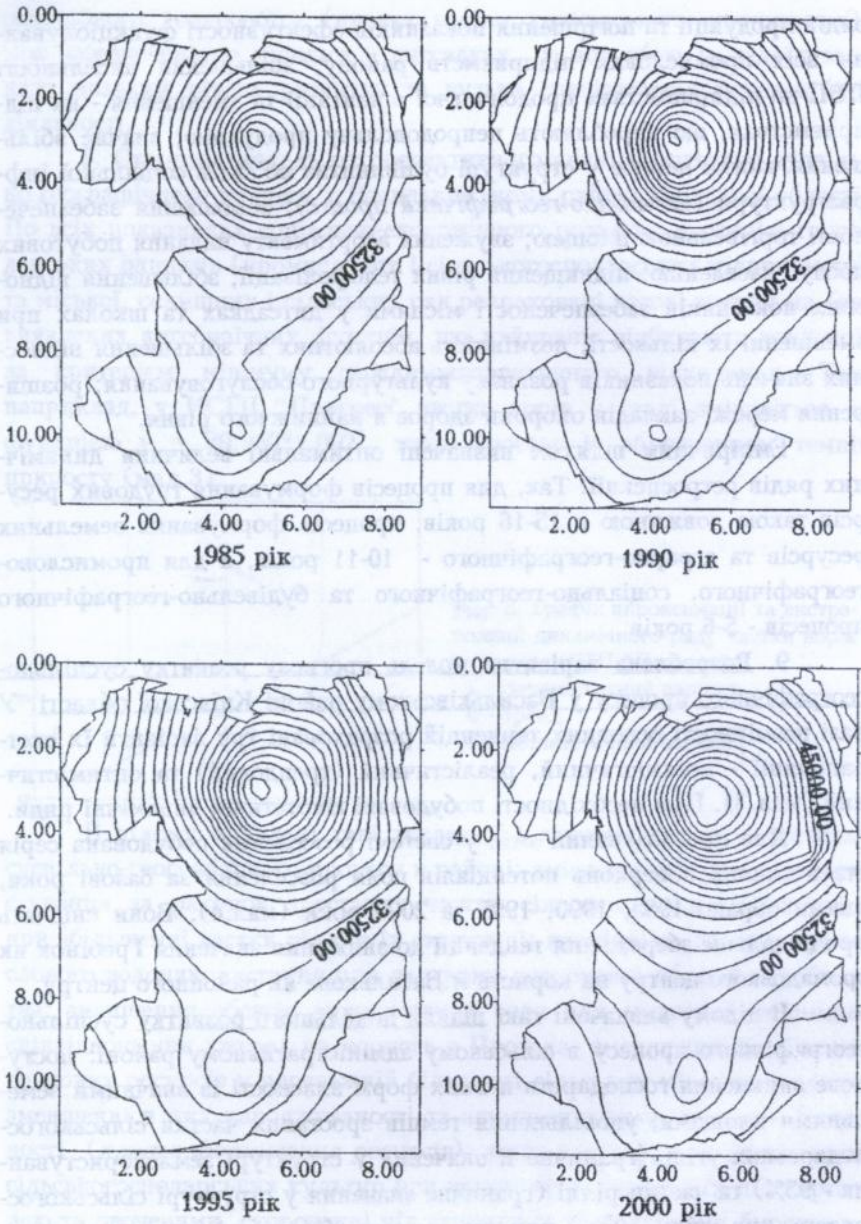

Рис. 4. Статистичні поверхні потенціалу поля розселення Васильківського району.

відтоку трудових ресурсів молодших вікових груп; поступове незначне збільшення врожайності зернових та цукрових буряків; незначне скорочення або стабілізація поголів'я ВРХ із зростанням частки корів у стаді; стабілізація обсягів виробництва молока та м'яса; утворення нових агропромислових формувань за участю виробників сільськогосподарської продукції, переробних підприємств, що працюють на місцевій сировині, торгівлі і банківських структур; відновлення допоміжними і обслуговуючими підприємствами виробництва продукції для задоволення потреб галузей спеціалізації району; введення в дію нових технологічних ліній високоякісної продукції підприємствами регіональної спеціалізації при збереженні незначних обсягів виробництва існуючої; збільшення кількості підсобних виробництв при сільськогосподарських підприємствах, особливо у периферійній частині району; переважання житлового будівництва у містах і смт при загальному зростанні рівня забезпеченості житловою площею; поступове зростання обсягів вантажо- та пасажироперевезень; подальша зміна структури та асортименту послуг за рахунок розширення і впровадження нових та згортання неперспективних; значні темпи телефонізації району при зростанні частки приватних телефонів до 40-45%; зростання відносних показників забезпеченості місцями у дитсадках і незначне зменшення у школах; подальше зростання густоти релігійних громад; розширення мережі лікувально-оздоровчих закладів та впровадження нових форм медичного обслуговування; значна активізація рекреаційної діяльності.

10. Досліджено, що на рівні сільського адміністративного району основними делімітуючими зв'язками є соціальні, інфраструктурні та агровиробничі. Їх локалізація лежить в основі суспільно-географічного топорайонування. На території Васильківського району виділено шість суспільно-географічних топорайонів з відповідними функціями: Калинівський (промислові, агрогосподарські, лісогосподарські, обслуговуючі та транспортні); Васильківсько-Глевахівський (адміністративно-управлінські, промислові, агрогосподарські, обслуговуючі, транспортні, рекреаційні та науково-дослідні); Митницько-Кодаківський (агрогосподарські та транспортні); Барахтинський (агрогосподарські); Устимівський (транспортні, агрогосподарські); Гребінківський (промислові, агрогосподарські, обслуговуючі, транспортні та науково-дослідні). Проведена диференціація топорайонів за рівнем соціально-економічного розвитку (мал.5).

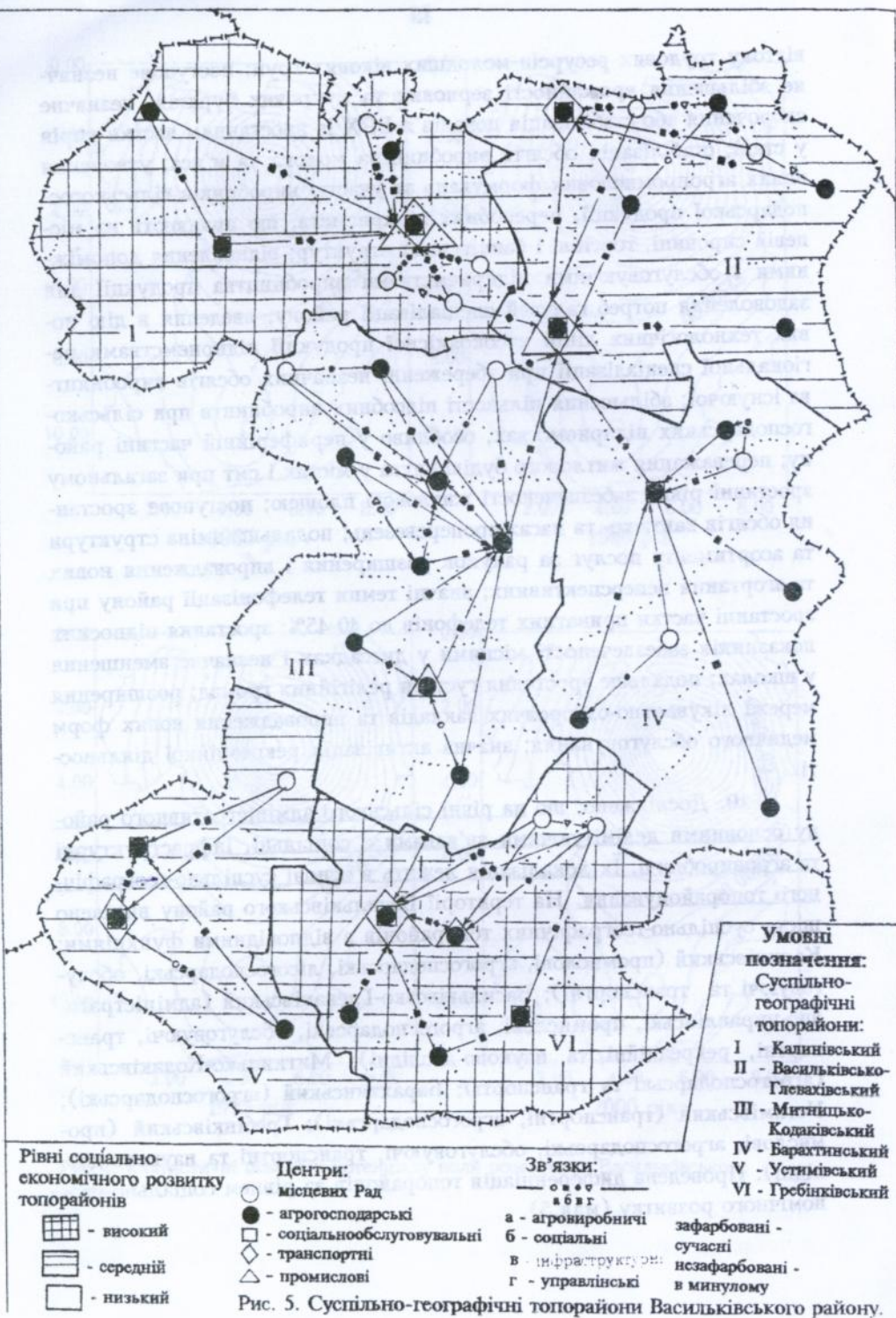

Рис. 5. Суспільно-географічні топорайони Васильківського району.

11. Запропонована цільова програма створення науково-виробничої зони зернопромислової та бурякоцукрової орієнтації на території Васильківського району. Потреба розробки такої програми ґрунтується на необхідності: збереження та відтворення родючості ґрунтів; підвищення продуктивності роботи вчених-селекціонерів; удосконалення системи насінництва; створення та впровадження сучасного технологічного обладнання для переробки сировини; відповідного забезпечення кваліфікованими кадрами; поліпшення соціального забезпечення населення даної території. Об'єктивними передумовами для впровадження даної програми є: розвинена мережа науково-дослідної роботи; наявність переробних та обслуговуючих підприємств відповідних галузей; наявність значного споживача - Київської столичної агломерації; добре розвинена транспортна мережа тощо.

Цільова програма створення науково-виробничої зони зернопромислової та бурякоцукрової орієнтації на території Васильківського району передбачає: 1) організацію науково-дослідних лабораторій селекції, насінництва та захисту рослин у Саливонках і Безп'ятному на базі існуючих закладів; 2) будівництво насінневого заводу у Погребах; 3) створення науково-дослідного інституту технічного обслуговування зернового господарства та буряківництва у Глевасі на базі існуючих інститутів; 4) сучасне переобладнання Васильківського та Устимівського хлібоприймальних пунктів; 5) технологічне переоснащення обслуговуючих підприємств - "Цукропромеханізація" (Гребінки) та "Цукротехенергоремонт" (Устимівка) і будівництво нового заводу з технічного обслуговування переробки зерна у Барахтах; 6) технологічне переоснащення переробних підприємств: Саливонківського цукрового заводу та комбікормового заводу у Гребінках, комбінату хлібопродуктів та хлібзаводу у Василькові; 7) створення центру підготовки та перепідготовки кадрів для зернопромислового та бурякоцукрового комплексів у Глевасі; 8) створення фонду соціального забезпечення жителів відповідної території за рахунок коштів, що надходять від реалізації науково-технічної та агропромислової продукції; 8) створення сучасного лікувально-оздоровчого центру для працівників даного науково-виробничого утворення у північно-східній частині району.

12. На основі проведеного аналітико-синтетичного дослідження визначені основні напрямки вдосконалення управління соціально-економічним розвитком сільського адміністративного району: впровадження загальноприйнятної та науково обґрунтованої методики прогнозу-

вання соціально-економічного розвитку низового району; стандартизація звітної інформації відділів соціально-економічного розвитку райдержадміністрацій; обладнання центру обробки звітної інформації для кількох сусідніх районів з відповідною обчислювальною технікою та банком програм користувача і баз даних; створення наукової служби з пошуку, впровадження та адаптації нових технологій; формування місцевих бюджетів "знизу"; повне кадастрування всіх видів природних ресурсів; встановлення чітко визначених тарифів за використання природних ресурсів; персоніфікація земельних ресурсів; перепідпорядкування лісогосподарств місцевим виконавчим органам; повна паспортизація всіх населених пунктів, сільськогосподарських, промислових, будівельних, транспортних підприємств, соціальних закладів; створення локальних ринків праці; створення районних торгових домів як осередків накопичення ринкової інформації; розширення мережі сучасної ринкової інфраструктури (товарних бірж, оптових ринків, оптово-роздрібних баз і складів тощо); розширення мережі сільських та селищних заготівельно-збутових пунктів; повна передача об'єктів соціальної інфраструктури з власності сільськогосподарських підприємств до комунальної власності; стимулювання розвитку сучасних форм зв'язку; проведення інтегрального суспільно-географічного районування території сільського адміністративного району; обґрунтування локальних цільових програм сприяння вирівнюванню рівнів соціально-економічного розвитку окремих частин низового району.

Публікації за темою дисертації

1. Динамічне моделювання соціально-економічного розвитку сільського адміністративного району. // Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів. - Частина 1. - Львів, 1997. - С.94-98.
2. Концепція прогнозування соціально-економічного розвитку сільського адміністративного району. // Економічна та соціальна географія. - Вип.47. - К.: Заповіт, 1995. - С.7-14.
3. Погляд на математико-географічне моделювання промисловості адміністративного району. // Економічна та соціальна географія. - Вип.46. - К.: Либідь, 1995. - С.18-21.
4. Методологічні принципи прогнозування промисловості адміністративного району. // Економічна та соціальна географія. -

Вип.47. - К.: Заповіт, 1995. - С.19-26. Співавтор: С.Іщук, В.Шишацький.

5. Використання методів моделювання при аналізі зернопродуктового підкомплексу. // Економічні проблеми розвитку Західноукраїнського агропромислового комплексу в умовах переходу до ринкової економіки. Зб.наук.праць. - Тернопіль, 1996. - С.122-125. Співавтор: І.Миколів.

6. Географічне прогнозування в управлінні сільським районом. // Тези доп. VII з'їзду Укр.Геогр.Т-ва, Київ, 30.05-1.06. - К., 1995. - С.269-271. Співавтор: С.Мохначук, М.Пістун.

7. Методи вдосконалення процесів виробництва зерна на основі географо-математичного моделювання. // Актуальні проблеми розвитку економіки України в перехідний період до ринку. Мат-ли міжвуз.наук.-практ.конф. Частина друга. - Тернопіль, 1996. - С. 94-98. Співавтор: І.Миколів.

8. Використання математичного моделювання при викладанні суспільно-географічних спецкурсів. // Географічна освіта в Україні. Тези доп.наук.-практ.конф. - К., 1995. - С.23-24. Співавтор: В.Шишацький.

Мезенцев К.В. Моделювання суспільно-географічних процесів в сільському адміністративному районі. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 - економічна і соціальна географія. - Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, 1997.

У дисертаційній роботі узагальнені та поглиблені теоретико-методологічні основи вивчення суспільно-географічних процесів на мікрорівні. Розроблені методики ситуаційного, ретроспективного і прогнозного моделювання суспільно-географічних процесів в сільському адміністративному районі. Виявлені проблеми, тенденції та можливі шляхи соціально-економічного розвитку реальної території - Васильківського району Київської області. Запропоновані основні напрямки вдосконалення управління сільським адміністративним районом.

Ключові слова: суспільно-географічний процес, суспільно-географічні зв'язки, ситуаційне моделювання; ретроспективне моделювання, прогнозне моделювання, управління сільським адміністративним районом.

Мезенцев К.В. Моделирование общественно-географических процессов в сельском административном районе. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата географических наук по специальности 11.00.02 - экономическая и социальная география. - Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1997.

В диссертационной работе обобщены и получили дальнейшее развитие теоретико-методологические основы изучения общественно-географических процессов на микроуровне. Разработаны методики ситуационного, ретроспективного и прогнозного моделирования общественно-географических процессов в сельском административном районе. Выявлены проблемы, тенденции и возможные пути социально-экономического развития реальной территории - Васильковского района Киевской области. Предложены основные направления улучшения управления сельским административным районом.

Ключевые слова: общественно-географический процесс, общественно-географические связи, ситуационное моделирование, ретроспективное моделирование, прогнозное моделирование, управление сельским административным районом.

Mezentsev K.V. Modelling of human-geographical processes in rural district. - Manuscript.

Ph.D. thesis (geographical sciences), speciality 11.00.02 - economic and social geography. - Kyiv university named after Taras Shevchenko, Kyiv, 1997.

In the dissertation are generalized and deepened theoretical and methodological bases of the human-geographical processes at microlevel. There are elaborated methodics of situation, retrospective and forecast modelling of human-geographical processes in rural district. There are revealed problems, tendencies and possible ways of economic and social development of the real territory - Vasyliivsky district in Kyiv region. There are proposed the main directions of district management improvement.

Key words: human-geographical process, human-geographical links, situation modelling, retrospective modelling, forecast modelling, district management.

Mezentsev

Підписано до друку 10.09.97р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк.1,0. Обл.-вид. арк. 0,8.
Наклад 100. Зам. 242.

Відділ оперативної поліграфії
Центру Міжнародної освіти
227-12-75, 227-37-86

023021

AB 38.441